

Αρχαιολογία στις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές

Από το προηγούμενο τεύχος ξεκίνησε η παρουσίαση, σ' αυτή τη στήλη, των Εργαστηρίων που ασχολούνται αποκλειστικά με αρχαιολογικές έρευνες ή εφαρμογές μεθόδων των Θετικών Επιστημών για τη μελέτη αρχαιολογικού υλικού. Για το Εργαστήριο Αρχαιολογίας του Κέντρου "Δημόκριτος" έγινε ήδη λόγος. Σ' αυτό το τεύχος παρουσιάζουμε με δύο άλλα Εργαστήρια που ασχολούνται με μεγάλες Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές οι οποίες εδρεύουν στην Ελλάδα.

Το Εργαστήριο Fitch

Η Βρετανική Σχολή Αθηνών είναι η πρώτη που δημιούργησε Εργαστήριο για αρχαιολογικές έρευνες και σχετικές εφαρμογές στην Ελλάδα. Η πρωτοβουλία ανήκε στον πρώην διευθυντή της Σχολής Hector Catlin, οι προσπάθειες του οποίου ξεκίνησαν από το 1971 και ευοδώθηκαν το 1974.

Το 1974 ιδρύθηκε το Εργαστήριο Fitch, προς τιμήν του ζεύγους Mark και Isaline Fitch που υποστήριξαν γενναϊάδωρα τη δημιουργία του νέου Εργαστηρίου, και με πρώτο διευθυντή τον Richard Jones. Ουσιαστική και συνεχής ήταν και η υποστήριξη του Charles K. Williams II, πρώην διευθυντή των ανασκαφών Κορίνθου, σε υποτροφίες και εξοπλισμό. Σήμερα, 25 χρόνια μετά την ίδρυσή του, το Εργαστήριο βρίσκεται σε διάφορο κτήριο έκτασης 250 τ.μ., στον κήφο της Βρετανικής Σχολής, με ερευνητικές δραστηριότητες που εκτείνονται ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων:

- Μελέτες για την τεχνολογία και την προέλευση ανόργανων υλικών (π.χ. κεραμικής, λίθινων, μετάλλων), με πετρογραφική ανάλυση με λεπτές τομές ή/και με χημική ανάλυση με ICP-AES.

- Αρχαιοπεριβαλλοντικές μελέτες, για την υποστήριξη των οποίων το Εργαστήριο διαθέτει σύγχρονες συσκευές συλλογής από σταθερά χερσαίων ζώων και ψαριών αλλά και σπόρους-καρπούς.

- Γεωφυσικές διασκοπήσεις για τον εντοπισμό θαμμένων αρχαιολογικών καταλοίπων, με τη χρήση ηλεκτρικών και μαγνητικών μεθόδων.

- Μελέτες των διαδικασιών σχηματισμού μιας αρχαιολογικής θέσης, με την ανάλυση δείγματων αρχαιολογικών επιχώσεων με τεχνικές της εδαφολογίας και μικρομορφολογίας του εδάφους (νέο αντικείμενο στο πεδίο της Γεωαρχαιολογίας).

Το προσωπικό του Εργαστηρίου περιλαμβάνει τον διευθυντή, μια γραμματέα και δυο θέσεις ερευνητών (με ειδική ανάλυση στην πετρογραφική και τη χημική ανάλυση ανόργανων υλικών), ενώ, κατά καιρούς, δίνονται περιορισμένης διάρκειας υποτροφίες σε ερευνητές άλλων ειδικοτήτων (π.χ. περιβαλλοντική αρχαιολογία, γεωαρχαιολογία κ.λπ.). Οι ερευνητές είναι στην πλειοψηφία τους αρχαιολογοί ή διαθέτουν εμπειρία σε δουλειά με αρχαιολογικό υλικό. Παρέχεται επιπλέον η δυνατότητα σε ειδικούς επιστήμονες να χρησιμοποιούν τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό του Εργαστηρίου για τις ανάγκες δικών τους ερευνών, μετά από ειδικές συνεννοήσεις.

Το Εργαστήριο Fitch, στα πλαίσια ερευνητικών προγραμμάτων, συνεργάζεται στενά με ερευνητές από άλλα Εργαστήρια (π.χ. Δημόκριτος), την Αρχαιολογική Υπηρεσία, με άλλες Ξένες Σχολές στην Αθήνα και με πανεπιστήμια του εσωτερικού και του εξωτερικού. Επίσης επιμελείται την έκδοση μιας σειράς τόμων με τον τίτλο "Fitch Laboratory Occasional Papers" για τη δημοσίευση ερευνών που σχετίζονται άμεσα με το Εργαστήριο. Στη σειρά αυτή έχουν εκδοθεί μέχρι τώρα πέντε τόμοι.

Το Εργαστήριο Fitch, μετά από 25 χρόνια δράσης, αποτελεί πλέον ένα καταξιωμένο κέντρο αρχαιολογικής έρευνας και βόθρ για μια νέα γενιά ερευνητών που, με παιδεία αρχαιολογική και κατάρτιση σε ειδικούς τομείς των θετικών επιστημών, αποσκοπούν στην εκπόνηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων αρχαιολογικής έρευνας, με πλήρη ενσωμάτωση των αναλύσεων και των αποτελεσμάτων τους στους στόχους του αρχαιολογικού προβλήματός τους.

Το Εργαστήριο Wiener

Στην Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, στην Αθήνα, ιδρύθηκε το 1992 το Εργαστήριο Wiener, προς τιμήν του χορηγού του Μ. Wiener, με σκοπό τη διερεύνηση των δυνατοτήτων έρευνας της αρχαιολογικής επιστήμης. Οι δραστηριότητες του Εργαστηρίου επικεντρώνονται σε τομείς ανθρώπινης οστεολογίας, αρχαιολογίας, μελέτης οργανικών καταλοίπων και σε σειρά ερευνών παλαιοπεριβαλλοντικών και γεωαρχαιολογικών, οι οποίες αφορούν τόσο στη μελέτη εδαφών, πανίδας και παλαιοβοτανικής όσο και στο χαρακτηρισμό πρώτων υλικών, όπως μάρμαρα, αρχαία κεραμικά, αρχαία μέταλλα, κωνικά και χρωστικές ουσίες αρχαίων ταχυγραφικών, και στη διερεύνηση αρχαίων τεχνολογιών. Ανταποκρινόμενα και αρχίζοντας στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των μελών και των συνεργατών της Σχολής, το Εργαστήριο παρέχει τη δυνατότητα εφαρμογής σύγχρονων φυσικο-χημικών μεθόδων και εργαστηριακών τεχνικών για την ανάλυση και μελέτη οργανικών και ανόργανων υλικών. Με τον τρόπο αυτό στο Εργαστήριο αποκτάται ένα σύνολο πληροφοριών οι οποίες, σε συνδυασμό με τα αρχαιολογικά δεδομένα, μπορούν να οδηγήσουν σε ενδιαφέροντα και χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τις λειτουργίες των αρχαίων κοινωνιών και τα επιτεύγματά τους.

Στους ειδικά διαμορφωμένους χώρους του Εργαστηρίου παρέχεται σύγχρονος εξοπλισμός για την προετοιμασία σπλιντών και λεπτιών τμών, και επιπλέον στερεοσκοπία, πετρογραφικά και πολιτικά μικροσκόπια με δυνατότητα φθορισμού και μικροφωτογράφισης και μονάδα ακτίνων Χ. Μια πλούσια συλλογή περιοδικών, βιβλίων, καταλόγων, άρθρων επιστημονικού και αρχαιολογικού περιεχομένου είναι στη διάθεση των ερευνητών, όπως επίσης και βασικές δεδομένων οι οποίες δημιουργήθηκαν στα πλαίσια των μελετών που εκπονήθηκαν στο Εργαστήριο. Υπάρχουν ακόμα πλούσιες γεωλογικές και ανθρωπολογικές συλλογές καθώς και ένας σημαντικό αριθμός λεπτιών τμών μαρμάρων και κεραμικών, ιδιαίτερα χρήσιμους για ταυτίσεις και συγκριτική μελέτη αντίστοιχων υλικών.

Εκτός από όλες αυτές τις δυνατότητες που παρέχονται στους χώρους του, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες των ερευνητών του στις περιπτώσεις που χρειάζεται εφαρμογή ειδικότερων αναλυτικών τεχνικών, το Εργαστήριο συνεργάζεται και με άλλα αρχαιολογικά εργαστήρια και επιστημονικά κέντρα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματα των ερευνητικών προγραμμάτων παρουσιάζονται σε σεμινάρια εκπαιδευτικού χαρακτήρα και ειδικές ομάδες που οργανώνονται συστηματικά από το Εργαστήριο σε συνεργασία με την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στη Αθήνα, η οποία, στα πλαίσια ενίσχυσης της αρχαιολογικής και αρχαιολογικής έρευνας, προκηρύσσει κάθε χρόνο, για το εργαστήριο Wiener, ειδικές υποτροφίες που αφορούν σε θέματα ανθρώπινης οστεολογίας (Human Osteology J.L. Angel Fellowship), ζωοαρχαιολογίας (Zooarchaeology Faunal Fellowship) και γεωαρχαιολογίας (Geoarchaeology Fellowship).

Αρχαιολογική Εταιρεία: νέο Δ.Σ.

Νέο ξεκίνημα για καινούργιους στόχους, με τις ενδεχόμενες όλων των μελών της Ελληνικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΕΑΕ) αλλά και των φίλων της, έγινε με τις εκλογές της 23ης Απριλίου 1999. Στο νέο Δ.Σ. συμμετείχαν οι:

Δρ Γ. Φακορέλλης, Χημικός, Πρόεδρος, Εργαστήριο Αρχαιολογίας, Κέντρο "Δημόκριτος", Γεώλογοι, Αντιπρόεδρος, Εφορεία Δρ Ε. Κομνηνοπούλου, Γεωλόγος, Αντιπρόεδρος, Εφορεία Σπηλαιολογίας και Παλαιοανθρωπολογίας, Ν. Ζαχαράκης, Χημικός-Μηχανικός, Γεν. Γραμματέας, Εργαστήριο Αρχαιολογίας, Κέντρο "Δημόκριτος", Δ. Βακούλης, Αρχαιολογός, Ταμίας, Τμή. Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, Α.Π.Θ., Δρ Ε. Αλούιη, Χημικός, Μέλος "ΘΕΤΙΣ" Ε.Π.Ε., Δρ Β. Κασσιανίδου, Αρχαιολογός, Μέλος, Τμή. Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Δρ. Ι. Μπασιόκος, Γεωλόγος, Μέλος, Εργαστήριο Αρχαιολογίας, Κέντρο "Δημόκριτος".

Σε εγκύκλιο που κυκλοφόρησε πρόσφατα, το νέο Δ.Σ. πληροφορεί τα μέλη της Εταιρείας για μια σειρά από και-

υοιργίες δραστηριότητες που ξεκινούν, όπως η προβολή της ΕΑΕ στο Internet, η ηλεκτρονική κωδικοποίηση των αρχαιομετρικών δραστηριοτήτων, ο εκσυγχρονισμός του καταστατικού της Εταιρείας κ.ά. Πιο σημαντικό όμως είναι η πληροφορία ότι το 4ο Συμπόσιο Αρχαιομετρίας της ΕΑΕ προγραμματίζεται να γίνει το Φθινόπωρο του έτους 2000.

Οι διαλέξεις Αρχαιομετρίας της ΕΑΕ

Τα σεμινάρια, οι διαλέξεις και τα μαθήματα Αρχαιομετρίας που γίνονται στο παρελθόν από το Κέντρο "Δημιόκριτος" ή από επιστημονικές εταιρείες κάλυπταν με επιτυχία την έλλειψη του μαθήματος της Αρχαιομετρίας, που εξακολουθεί να μη διδάσκεται στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Πρόσφατα η Ελληνική Αρχαιομετρική Εταιρεία διοργάνωσε, μαζί με το Κέντρο Μελετών Αρχαίας Μεσογείου (Ψαρομυλίου 33), Κεραμεικός, μια σειρά Διαλέξεων Αρχαιομετρίας, που τις παρακολούθησε πολυάριθμο και εκλεκτό ακροατήριο στη διάρκεια των μηνών Απριλίου-Μαΐου '99, με τα εξής θέματα:

• Αρχαία Μεσογεία-Προβλήματα Χρονολόγησης και Προέλευσης".

Καθηνί Γ. Θέμελης, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

• "Ανασκαφές στο Διπλόδι: Αρχαιομετρικά Θέματα".

Καθηνίτης Γ. Χουρμούζιδης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

• Γεωρμικές Έρευνες στην Αλεξάνδρεια: Πρώτη Φάση, 1998".

Καθηνίτης Σ. Παπαμαρινόπουλος, Πανεπιστήμιο Πατρών.
• Θέματα Χρονολόγησης στο Μεσολιθικό και Νεολιθικό Αιγαίο".

Δρ Α. Σάμψιν, Έφορος Αρχαιοτήτων.

• Παραγωγή και Κυκλοφορία των Ιλιών Εργαλείων: Συμβολή των Αρχαιομετρικών Μεθόδων".

Δρ Α. Μουνδράο-Αραφωτίη, Ανασκαφή Ακρωτήρι Θήρας.

• Άμμορες: Αρχαιολογικές Μελέτες και Αρχαιομετρικές Προεγνησεις".

Καθηνί Μ. Μαραγκού, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
Νέος κύκλος παρόμοιων διαλέξεων έχει προγραμματισθεί για το ερχόμενο φθινόπωρο — και θα ανακοινωθεί έγκαιρα — ύστερα από το ενδιαφέρον που έδειξαν γι' αυτές οι φοιτητές και νέοι επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων.

Αρχαία Ελίκη και Αιγιάλεια

Κυκλοφορούν πρόσφατα σε ογκώδη τόμο 570 σελίδων τα Πρακτικά του Βαθ. Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου με τον παραπάνω τίτλο που είχε γίνει από 1 ως 3 Δεκεμβρίου 1995 στο Αίγιο. Εκδότες των Πρακτικών είναι οι Ντ. Καταναπόπουλος, St. Soter και Δ. Σκλιάρης. Στα πρακτικά γίνεται μια διεπιστημονική προσέγγιση και καταγράφονται τα αποτελέσματα των σχετικά πρόσφατων μελετών για το μεγάλο πρόβλημα του εντοπισμού της αρχαίας Ελίκης, η οποία καταπονηστικώς με το μεγάλο σεισμό του 373 π.Χ. Οι 28 εργασίες που δημοσιεύονται είναι διαρθρωμένες σε τρεις ενότητες: α) Ερευνητικό πρόγραμμα αρχαίας Ελίκης 1989-95, με 8 εργασίες, β) Ανάλυση και αποκωδής της Ελίκης, με 14 εργασίες και γ) Γεωλογία της περιοχής Αιγιαλίας και του δέλτα της Ελίκης, με 6 εργασίες. Οι αρχαιομετρικές έρευνες και εφαρμογές με χρονολογήσεις, γεωμωρμικές διασκοπήσεις, αναλύσεις και μεθόδους των γεωεπιστημών που υπογράφονται από κορυφαίους Έλληνες και ξένους ερευνητές, συνιστούν μεγάλο μέρος των Πρακτικών.

Τρία νέα ελληνικά βιβλία

Στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο γίνεται, εδώ και πολλά χρόνια, σοβαρή έρευνα για τα αρχαία μέταλλα και τη μεταλλουργία γενικότερα, με επίκεντρο την εκμετάλλευση αργύρου της Λαυρεωτικής, στην οποία έχει διαπιστωθεί η μεγαλύτερη στην Ευρώπη βιομηχανική δραστηριότητα κατά την αρχαιότητα. Πρωτεργατής στις αρχαιομεταλλουργικές μελέτες ήταν ο αειμνηστος Κ. Κονοφάγος, Καθηγητής Μεταλλουργίας.

Στη διάρκεια των δύο τελευταίων χρόνων εκδόθηκαν

από πανεπιστημιακούς δασκάλους του ΕΜΠ τρία σχετικά βιβλία που αποδεικνύουν ότι η πρωτοποριακή έρευνα του Κονοφάγου συνεχίζεται ακόμα και από τους διαδόχους του.

Το βιβλίο "Αρχαιονομία των Μετάλλων" της Επικ. Καθηνί, κ. Κ. Τσάμιο, Αθήνα 1997, σελ. 237, απευθύνεται σε φοιτητές αλλά και σε μελετητές που τεχνικούς που σπουάζουν την αρχαία τεχνική των μετάλλων μέσα από τα ευρήματα και τις αρχαίες μαρτυρίες. Με τίτλο "Αρχαία Μεταλλευτική και Μεταλλουργική Τεχνική", το βιβλίο επιχειρεί να περιγράψει την "τεχνική της παραγωγής και μεταλλουργίας των κυριότερων μετάλλων, κυρίως στον ελλαδικό χώρο", εργώστερο ιδιαίτερα δύσκολο, αφού και η ίδια η συγγραφέας σημειώνει ότι "ο τομέας της τεχνικής των μετάλλων δεν έχει μελετηθεί ακόμη και χρειάζεται τη συνεργασία πολλών ειδικοτήτων". Μεγάλο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στη μελέτη της Λαυρεωτικής και στην αθηναϊκή νομισματοκοπία. Το βιβλίο είναι πλούσιο σε εικονογράφηση και σε παραπομπές σε αρχαίες πηγές και αποτελεί, παρά τις επιμερμένες διαφορετικές απόψεις ορισμένων εδών, μια ουσιαστική συμβολή στη μελέτη των αρχαίων μετάλλων στην Ελλάδα.

Με τίτλο "Η δημοκρατία της Αθήνας και οι παραχωρήσεις στους πολίτες της των μεταλλίων αργύρου της Λαυρεωτικής κατά τον 4ο αιώνα π.Χ." εκδόθηκε το 1997, σε τελική μορφή, το τελευταίο έργο του Κ. Κονοφάγου, μετά το θάνατο του συγγραφέα του. Υπόπλοος του βιβλίου — αλλά και κεντρικό νόημα — είναι "Ο βασικός ρόλος του αργύρου του Λαυρίου στην ισχύ και στον πολιτισμό της Αθήνας". Το βιβλίο έχει έκταση 142 σελίδων, σκληρό εξώφυλλο και εφόσον στη σημερινή μορφή του με την πολύτιμη επιμελέτη της Επικ. Καθηνί, κ. Κ. Τσάμιο. Είναι γραμμένο με μορφή διαλόγου ή συνεντεύξης ανάμεσα στο συγγραφέα και σ'έναν υποθετικό "ρεπόρτερ", και σε αρκετά σημεία δείχνει ένα σαφή επηρεασμό από τη σωκρατική "μιαστική" τέχνη του διαλόγου. Ο συγγραφέας ασχολείται με την οικονομολογική πλευρά των παραχωρήσεων των μετάλλων Λαυρίου και προχωρεί σε νέες απόψεις, μέσα από την πλούσια πείρα του ως μηχανικός μεταλλουργός που εργαστήκε στο Λαύριο αλλά και εντύπως στις αρχαίες γραπτές πηγές.

Το τρίτο βιβλίο, με τίτλο "Αργυρική γη", είναι έκδοση του ΕΜΠ και κυκλοφορούν πρόσφατα (1998) με τη μέριμνα των Καθηνίτων Α. Φραγκικού, Γ. Παπαδημητρίου και Κ. Τσάμιο, ως τιμητικός τόμος στη μνήμη του Κ. Κονοφάγου. Στις 306 σελίδες του περιέχονται 26 πρωτότυπες εργασίες στην ελληνική, στην αγγλική και στη γαλλική γλώσσα, που υπογράφονται από επιλεγμένους Έλληνες και ξένους ερευνητές οι οποίοι προσκλήθηκαν να συνεργαστούν με άρθρα στον τόμο. Οι 12 από τις εργασίες είναι αρχαιολογική ή αρχαιομετρική περιεχομένου. Το έργο προλογείται από τον Πρώτα του ΕΜΠ Δ. Ξανθοπούλου και τους Καθηγητές Ν.-Χ. Μαρκότο και Γ. Παπαδημητρίου.

Συνεδρία

- 31st Colloquium Spectroscopium Internationale, 5-10 Sept., 1999, Ankara, Turkey. Με συνεδρία για την Αρχαιομετρία. Πληροφορίες: Ο.Υανυζ Αταμάν, Dept. of Chemistry, Middle East Technical University, 06531 Ankara, Turkey. E-mail: <oxics@trorquai.cc.metu.edu.tr>.

- 5th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists, 14-19 Sept., 1999, Bournemouth, U.K. Με συνεδρία για την Αρχαιομετρία. Πληροφορίες: EAA 1999 Meeting Secretariat, School of Conservation Sciences, Bournemouth University, Talbot Campus, Poole, BH12 5BB, U.K. E-mail: <EAA99@bournemouth.ac.uk>.

- 1st Balkan Conference on Physics in Culture: The Solid State Physics in the Study of the Cultural Heritage, 28-30 Oct. 1999, Θεσσαλονίκη, Πληροφορίες: Δρ Ε. Κ. Πολυχρωνίδης, Τμ. Φυσικής, ΑΠΘ, 54006 Θεσσαλονίκη. E-mail: <polychr@ccf.auth.gr>.

- 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κεραμικής της Ελληνικής Κεραμικής Εταιρείας, 2-3 Δεκεμβρίου 1999, Αθήνα (Κτήριο Διοικήσεως ΕΜΠ, Ζωγράφου). Με συνεδρία για την πολιτιστική κληρονομιά. Πληροφορίες: Γραμματεία Συνεδρίου, ΕΚΕΠΥ Α.Ε., 72ο χλμ. Εθν. οδού Αθώνων-Λαμίας, Τ.Θ. 146, 34100 Χαλκίδα. Fax. 0262-71461.